

והשטר הס"ט הוא שטר תמורה.

והוא כנון ראובן שמחליף בית או שדה לשמעון ולוקח ממנו בית אחר או שדה אחר שמתרצין שניהם להחליף בית בבית או שדה בשדה ואין שם נזכר לדמים כלל וצריך דבר זה קנין כמכירת כל קרקעות ואם יבא שום עורר על אחד מהן הרי אנו רואין את הדברים אם רצו בעת התמורה והזכירו בשעת התמורה סך ידוע באחריות ולא יכול כל אחד לחבירו להעמיד לו אותו קרקע בחוקתו בלא עורר גובה חבירו ממנו באחריות אותו הסך שכת' לו בשטר ואם לא נמצא לו כדי אותו הסך חוזר לאותו קרקע שהיה אצלו שהמירו ממנו ואם אותו קרקע משועבד אצל אחרים ויש לו אצל זה בעל האחריות שדה אחד בן חורין גובה אותו הסך שכת' לו באחריות מאותו שדה שהוא בן חורין, ואם לו שדה אחר גובה מזה ואעפ"י שהוא משועבד מסני שזה קדם ולא הזכירו בעת התמורה שום סך באחריות אלא אחריות סתם חוזר לאותו שדה שהמיר לו בו אותו השדה הנטרף ממנו וגובה אותו שדה בעינו ואם אותו שדה אינו מצוי אצלו ומכרו לאחר ויש לו שדות אחרות שהוא בני חורין ואינו גובה מאותו המשועבד ואע"פ שהיה שלו שהמירו באותה שדה הנטרף ממנו לפי שאין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש שם בני חורין מיהו גובה מאותן שדות כנגד כל מה שהיה שזה אותו השדה הנטרף ממנו ולא הוצרכנו לפרש כאן על זה הענין ונבית השבח וענין האחריות כי אנו עתידין לפרש כל זה בסיעתא דשמיא בהלכות אחריות ואכילת פירות ושבה ושופרא דשטרא. וזהו נוסח שטר תמורה:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו מכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לזכות מחמת

(11) צ"ל: כרי.

(12) צ"ל: הכל.

(13) חסר פה ועי' לעיל ע' 121 בהערה 9.

שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חספה וברעת שלימה ובעין יפה ועשינו תמורה בינינו באותו בית וחצר שהיה לי אני פלוני במקום פלוני בסמיניו ובמצרניו עם אותו בית וחצר שהיה לו לפלוני זה במקום פלוני בסמיניו ובמצרניו ונתתי והמירותי אני פלוני בן פלוני כל אותו בית וחצר זה שהיה שלי עד היום שילך פלוני זה מעכשיו ויחזיק ויקנה בבית וחצר זה ויהא רשאי לעשות בו כל חפצת נפשו בכח התמורה של אותו בית וחצר שלו שנתן לי הוא וכך אמי לנו פלוני בן פלוני זה כמו בן שילך פלוני זה מעכשיו ויחזיק ויקנה בבית וחצר שהיה שלו בכח תמורת בית וחצר שלקח הוא ממנו תמורה זו, וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה מעכשיו נסתלקנו כל אחד ואחד ממנו זה מכיתו וחצרו סילוק נמור מהיום ולעולם וזה מכיתו וחצרו סילוק נמור מהיום ולעולם וזכה כל אחד ואחד ממנו בכיתו וחצרו של חבירו זכיה גמורה לפי שבלב שלם ועין יפה עשינו תמורה זו בינינו תמורה וחלופא נמורה שרירא וקיימא כרת וכהלכה חתוכה וחלופאתא נלויה ומפורסמת לכל דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ומעכשיו סלקנו ידינו ורשותנו וירי רשות הכאים מכתינו כל אחד ואחד ממנו מרשותו סלוק נמור לעולם וזכה כל אחד ואחד ממנו ברשות חבירו זכיה גמורה מהיום ולעולם ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויחזיק ויזכה ברשות חבירו בכח תמורה זו ויהא רשאי לירש ולהוריש ולמכור ולמשכן ולבנות ולהרום ולעקור ולנטוע ולעשות בתמורה זו כל חפצת נפשו הוא והבאים מכחו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן או בת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונחל יהודי ויהודית גוי וגויה דיקום וישעון ויהנה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על כל אחד ואחד ממנו מחמת תמורה זו לבטל כולה או מקצתה ולערער עליה בכלום יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו תקנה ועל כל אחד ואחד ממנו ועל יורשיו לפצות ולהדיח ולסלק מעל חבירו ומעל יורשיו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד שטר תמורה זו בחוקתו וכחוקת הבאים מכחו העמדה נמורה בלא שום ססידא בעולם וכל כתב וקיום כתוב ככל לשון שיצא על שם כל אחד ואחד ממנו ושלא על שמינו מחמת תמורה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו וקיום בטל ומבוטל ולא יהא בו כח לא כדיני ישראל ולא כדיני אומות העולם כי בלב שלם עשינו שנינו תמורה זו זה לזה בלא שום שיור בעולם ובאחריות נמורה כל אחד ואחד לחבירו עלינו ועל יורשיו כרת וכהלכה אנב ארבע אמות קרקע וכל מודעי ומודעי דמורעי ומודעי דנסקי מנו מורעי עד סוף כל מודעי שמסרנו ושעתידין. אנו למסור כלום בטלנום בפניכם דלא למילף מינהון לעלם, וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה אחריות וחומר שטר תמורה זו קבלנו עלינו ועל יורשיו אחרינו כל אחד ואחד לחבירו באחריות וחומר כל שטרי תמורה וחלופא נהינות בישראל כהונן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כמופסי דשטרי וקנינא מפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה ומפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו וכו' עד שריר וקיים:

והשטר הע' הוא שטר תנאי.

הוא כגון תנאי שאדם מתנה לחבירו כמעכשיו או בעל מנת כגון אם הוא כרכר שבא לעולם וכרכר שאינו נוטא וכרכר שהוא היתירא הרי הוא קיים ולא בעינן כל הני דקרוקי דתנאי אלא כנישין וקידושין דאסורין אבל בתנאי דמטנא לא, אבל כל דבר

שיש בו איסורא או שיש בו נוזמא הרי הוא כאסמכתא ולא קניא ומנוזמא שרומא לאסמכתא הוא כנון מה שאמרנו בספ' המקבל¹⁾ ההוא גברא דקביל ארעא מחכריה א"ל אי מוכינא²⁾ יתיבנא לך אלפא זוזי אובר תילתא אמרי נהרדעי בעי למיתב ליה תלת מאה ותלתין ותלתא והילתא, רבא אמ' אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, ורבא אמ'י³⁾ מאי שנא מהא דתנן אם אוכיר ולא אעכיר אשלם במיטבא תתם לא קאמי מילתא יתירתא אלא⁴⁾ נוזמא בעלמא, ופרישו רבוואתא⁵⁾ דאע"ג דאמי רבא אסמכתא היא ולא קניא לא אמרינן אלא בההוא שיעורא יתירתא דהוה ליה נוזמא ולא קני אבל שיעור מאי דאובר בשוה יהיב וכפי הוא⁶⁾ מילתא לא אמרי' אסמכתא וכבר פירשנו זה מבואר בענין שטר ס' והוא שטר שתלא ושוכר ומקבל וחוכר ולא הארכנו כאן בענין התנאין לפרש כל הענין ומה יתחייב מהן באם מעכשיו לסי שאין זה מקומו והרי אנו עתידין לפרשו בסיעתא דשמיא בהלכות התנאין ואסמכתא ומשליש שטרותיו. ונשאל הנאון ר' יצחק וילי⁷⁾ על אלו התנאין שהן בנישין כנון תנאי כפול והן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי ומה שאמי על מנת או מעכשיו צריך לאלו התנאין או לא. תשובת דין אלו התנאין הרי הוא מפורש בספ' מי שאהזו קורדיקוס⁸⁾ והכין פירש שם תנאי כפול והוא תנאי כנון שאומי אם תעשה כך אתן לך כך וכך ואם לא תעשה איני נותן לך כלום זהו תנאי כפול והוא תנאי קודם למעשה, ומעשה קודם לתנאי הוא אתן לך כך וכך אם תעשה כך, ותנאי בדבר אחר הוא כנון תנאי בני גר ובני ראובן שהתנו אם יעברו והמעשה ונתתם להם ותנאי ומעשה בדבר אחר כנון הרי זה נישך והנייר שלי התנאי והמעשה כנס עצמו והן קודם ללאו הוא אם מתי יהא נש ואם לא מתי לא יהא נש ואלו התנאין כולן אינן צריכין אלא בנישין וקידושין שהן אסור אבל ע"מ נוהג בין באיסורי בין בממונא שכל האומר ע"מ כאומי מעכשיו דמי⁹⁾ ואין צריכין עמו לכל התנאין הללו¹⁰⁾ והוה נוסח שטר תנאי:

יודעים אנו ערים החומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוה עלי עדים וכתבו וחחמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה מחמת אותו משא ומתן שיש ביני לבינו מדבר פלוני שהתנתי עמו מעכשיו שיוציא לעצמו מן האמצע כך וכך דינרין ואם חס ושלום ערערתי עליו בכלום ערעור או שום טענה בעולם או שלא היה עולה שום ריוח כדי שיטול ממנו זה הסך או שלא מספיק הקרן שבינינו ליטול ממנו זה הסך הקניתי לו מעכשיו אנכי ארבע אמות קרקע כל מה שיש לי אצל פלוני או כל מה שיש לי שיוכה בו מעכשיו כדי שיטול ממנו זה הסך הנזכר אם לא היה יכול ליטול מזה השיתוף שבינינו וזה

1) בכא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

2) צ"ל: מוכינא.

3) כיותר.

4) צ"ל: הכא. כמ"ש ברי"ף.

5) ברי"ף: ומסתברא לן.

6) הא.

7) תשו' הרי"ף סי' ל"א ושוין בלשונן פה ושם. גם בתשובות הגאונים שהר"ל הרא"א

הרכיב סי' קנ"ד ע' 299 יעו"ש עמוד 300 הערה ו' כי הסוף חסר בנדפסות וגם פה לא נמצא.

8) גיטין ד' ע"ה.

9) קידושין ד' ח'.

10) ע"י בס' העטור ד"ו ד' כ"ד וז"ל ד' י"ד.

התנאי שעשיתי ושהתניתי עמו תנאי גמור תנאי מעכשיו תנאי כפול תנאי מקובל תנאי בפני עצמו כתנאי בני נד ובני ראובן הן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי ולא יהא לי רשות לערער עליו בתנאי זה כלום ערעור מהיום ולעולם לפי שכבר עמדתי על חומר תנאי זה ודקדוקו ורציחתי בו וסכרית וקבלית קבלה גמורה ורצוי גמור ואחריות וחומר תנאי זה קבלית עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי תנאין דנהיין בישראל שתקנו חכמים ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני זה בקנין שלם ככל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' ער שריר וקיים, ועל אי זה ענין שיהיה התנאי כותבי אותו פעמי' שהוא כות' הריני נוהג לך מעכשיו שדה פלוני או ממון פלוני ע"מ שתעשה כך וכך. ומה שכתב' בהאי נוסחא דלעיל הכין כתב' בנוסחי' עתיקי¹) והוא דכתב' בה תנאי כפול תנאי בפני עצמו תנאי כבני נד ובני ראובן הן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי וכו' לישנא יתירא הוא אי נמי משום דסבירא ליה דאפי' בממונא בעינן אלו תנאין כולן מפני שיש מן הגאונים שסברו כך וליתא למילתא כדכתבינן לעיל בדברי נאון ז"ל ואלו התנאין כולן אין צריכין אלא בניסין וקידושין שהן איסורא אבל ע"מ נהג בין באיסור' בין בממונא כולו. וגם רבי' האיי נאון ז"ל פי' אלו העניינים כולן בתשובה דילן ספורש ואנו עתידים לכותבה בסיעתא דשמיא בהלכות התנאין ואסמכתא ומשלשי את שטרותיו, מיהו מאי דכתב' בהאי נוסחא עתיקי' דלעיל הני לישני כוליהי יפה לכותבן ואין בכך כלום דשופרא דשטרא אינון ואי איפשר לומי' דסבר מי שכתב' האי נוסחא שנס בממונא בעינן אלו התנאין מפני שאין בלשון תנאין כתב' בהן תנאי קודם למעשה ושאר הני דקדוקי כוליהו אלא משמע דסבירא ליה דלא בעי כל הני ענייני בממונא והיה כתב' בנוסחא דיליה טעות שלא היה מזכיר בלשון המעשה והזכירה מעכשו לולי שכתבנהו בו אנו לפי שכך צריך להיות בכל מעשה של התנאין ואפי' בממונא מעכשו וע"מ נמי כמוהו דכל האומי' ע"מ כאומי' מעכשו דמי:

והשמר הע"א הוא שמר תנאי עבד²).

ואשכחינן יתיה בנוסחי' עתיקי' בהאי נוסחא. אנו עדים התחומין למטה כך היה שאמי לנו פלוני הוו עלי' עדים בקנין וכתבו וחתמו עלי' בכל לשון של זכות וחנו לו לפלוני בר פלוני שהוא אדוני מחמת שרציתי ברצון נפשי וחפין לבבי על דעתי מיושב בלא שום זכר אונס כלל וקבלתי על עצמו מהיום קבול גמור בלא שום חזרה כלל מעכשו כדי שאעבוד אותו כך וכך שנים בכל מיני עבדות עד שאשלים זו השנים הנזכרים מהיום ועד זמן הנזכר ולעבוד אותו עבדות שלם ולא יהא לי רשות לעבד עליו מלהתהסך בזכותו בכל צרכו בשום פנים בעולם ולאחר זמן הנזכר יסתלק מעלי אדוני סלוק גמור ויוכה פלוני דנן בעבדות זכייה גמורה והא מודינא קרמיכון דאית ליה עבדות כך וכך שניא אילין בהלואה וברשו כחוק וכחומר כל שטר הלואות דנהיין בישראל מיומא דנן ולעלם באחריות עלי' ועל יורשי אחרי כתורה וכהלכה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני דין על כל הנזכר לעיל בקנין שלם וכתבנו וחתמנו ביום פלוני וכו'. ולעניות דעתין מתחוי לן דהדין נוסחא דשטרא ליתה

¹ מובא בס' העטור שם ד' כ"ד ע"ג: וכתב הרב המחבר דהכין כתב בכלהי נוסחי' עתיקי.

הן קודם ללאו וכו'.

² ע"י בס' העטור שם.

כהונן ואינה כהונן והיאך יתגרש זה העבד בהאי עובדא שכת' לו רבו נט חרות מקודם שיעסוק לו העבד זה העבד אין לו לכת' כלל בשטר כמו שכת' בוו הנוסחא ותנו לו לפלוני בן פלוני שהוא אדוני שמכיון שנתן לו נט חרות והגיע לידו הרי הוא משחרר נמור וכשאר ישראל הוא חשוב ומותר בכת ישראל והיה לו לכתוב בוו השטר ותנו לו לפלוני בר פלוני הריהו רבי מקדמת דנא ושחררני שחרור נמור כמו שכת' בידי או היה לו שלא להזכיר שם העבדות כלל. ואם שלא נתן לו נט חרות מקודם אלא שמתנה עמו זה התנאי שישמשנו כך וכך שנים ואחר כך ישחררנו הוה להם לעדים לקנות מן האדון מקודם בשחרורו שישחררנו או לכת' נט החרות ולהזכיר בו התנאי או לכת' הגט שלם ולי⁽¹⁾ וליתנו לעבד ולכת' זה התנאי בכתב אחר כך מן העבד לאדון בלשון משוחרר וליתן התנאי לאדון והיפה שבכולו לכת' הגט ולכתוב תנאי בתוכו דאי אמרת יתן הגט שלם ביד העבד והתנאי ביד האדון דילמא אויל האי עבד במקום שאין האדון בו בתוך זה הזמן ונסיב בת ישראל והוא אסור בכת ישראל עד שישלם תנאו דילמא מאי קודם השלמת תנאי זה ונמצא שאינו בן חורין ובניו עבדים. וכת' נמי בהאי נוסחא טעותא אהרינא לעניות דעתין דקאמ' בה באחריות ועל יורשי אחרי ובתרי ומה ענין אחריות ליורשיו אחריו בזה אם ימות העבד ותו העבד כנעני מנין לו יורשים כלל, ודברים אלו לא הוצרכנו להאריך בהן כי כבר כתבנו בתשובה לרבי⁽²⁾ האי גאון ז"ל מהאי עניינא כספרנו והשני⁽³⁾ בהלכות שפחה ונכרית ועבדים ומשם יתברר לך יפה ענין תנאי העבד וכתבנוהו נמי הכא להתברר הדבר ולהחזירו לסידורו. מי שרוצה לשחרר עבדו או שפחהו ויתנה עליהן שישמשו אותו ימי חייו היאך יעשה יכתוב לו נט חרות שלם ויכתוב עליה התנאי ומי שיעיד בזה יעיד בזה ויהיה ניטשה בידה ותנאי בידו, או יכת' התנאי בתוכה ויאמ' שחררית ופטרת וכו' על מנת שתשמשני ימי חיי ויתנו בידה שאם תאמר משוחררת אני ואין לך עלי שימוש יאמר לה הוציא שטר שחרוריך וימצא תנאי בתוכו או יתן לה נט שחרור בפני שנים ויאמ' לה הנה נט שחרוריך ע"מ שתשמשני ימי חיי ואם תשמשו יתקיים שחרורה ואם לא תשמשו יבטל שחרורה או יתנו ע"י שלישי ויאמ' לו זה על ידיך לזה העבד אם ישמשני ימי חיי ואי פטר תתנו לו לאחר פטירתו ואם ישמשוני תקרענו ותחזירנו לעבדות אי זה הדרך מאלו הדרכים יהי בו חקנה לאדון והצלה לעבד ילמדנו אדוננו⁽⁴⁾ דבר זה כתבוהו ראשונים אחד אחד במגלת ספרים שכות' בה זכרונות שמועותיו לעצמו משום ראשוני ראשונים קודם למר רב יהודאי גאון ז"ל. ואלו עבדא דכת' ליה מריה גיטא דחרותא מעליא ומקמי דיהביה ניהליה אתנו בהריה בפני עדים דעד דמאית ההוא נכרא מריה הוא דהוי משוחרר אי אמ' ליה לכי מאית מריה הוא דהוי משוחרר אפי' כי מאית מריה נמי לא הוי משורר מ"ט דהוי ליה גט לאחר מיתה וקיימי לן דאין נט לאחר מיתה⁽⁵⁾ אבל אמ' ליה מעכשו משוחררת בהנאה דפלחת קמאי כל ימי חיי הוי משוחרר מעכשו לאיחיובי במצות אבל למינסב בת ישראל לא מנסכינן עד דמאית רביה⁽⁶⁾ מאית מקמיה רביה ולא איקיים תנאיה נמצא על התנאים שכתבתם בשאלה זו שום השחרור תלוי בתנאי שישמשוהו כל ימי חייו בין כת' בשטר שחרור ובין כת' בכתב אחר ובין על

(1) כיוותר.

(2) צ"ל השני.

(3) ע"כ השאלה ופה תחיל תשובת רה"ג.

(4) גיטין ד' ע"ב.

(5) יש להוסיף: דילמא.

פה ובין השחרור מסור לשליש ובין בידי המשחרר אין למשחרר תקנה שישא בת ישראל ואין למשחררת תקנה להנשא לישראל שמא לא יתקיים התנאי ונמצא אסור למסרע אבל אם כותב לו שמר שחרור חתוך בלא תנאי ויכתו עליו שמר אחד שהשכרתי את עצמי לך כל ימי חיך שני כל חדש במאכלי ובמשתי ומוסף עליהן כך וכך בכל חדש ונשתעכרתי לך מעכשו בשכירות זו כל ימי חיך ואין לי לבטלה ולא להשביחה וקנו מירו בכך הרי הותר העבר לישא בת ישראל והותרה השפחה להנשא לישראל ונתחייבו באותה שכירות ואם יבואו לחזור בהן בית דין מנדין אותן ונמצא זה כאותה ששנינו⁽¹⁾ עושה אותו בן חורין וכות' שמר על דמיו ואם אישעכבת להם בתקנת העבר לישא בת ישראל בחיי המשחרר אבל בקשחם תקנת המשחרר בלבד הרי הזכרתם בשאלה זו ר' מדות האי שכתבתם יכתו לה נש חירות שלם ויכתו עליה התנאי ויהיה ניטה בידה ותנאו בירו כיון שהשחרר' שלם בלא תנאי הרי הוא מה שפירשנו למעלה והוספנו שלא יכתוב העבר עלי לשמשך סתם אלא יכתוב נשכרתי לך מעכשו לשמשך וכוה אין ראוי להכתב אלא אחרי השחרור וכן תקנתי שיכתו לו שמר שחרור שלם ויאמר לו הרי זה שחרור ע"מ שתכתו לי עליך שמר מוחזק שתמשני כל ימי חיי בכך וכך נמצא זה השחרור תלוי בכתיבה ולא בשימוש מאלתר שיכתו על עצמו נתחזק שחרורו ושימוש משחררו הוא חייב בו ואין השחרור תלוי בו הרי הוא מותר בבית ישראל ודבר זה אם עידי ואם עדים אחרי הדבר שווה. והמדה השנית אם יכתו התנאי בתוך נש שחרור נהיני רבנן דלאו לאורחא לכתוב תנאי בתוך הנש ובנישין הא תנו רבנן⁽²⁾ כל התנאין פוסלין בנש דברי ר' והכמים אומרי' כל שפוסל על פה פוסל בכתב וכל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב ופליגי בה ר' זירא ורבה דר' זירא סבר מחלוקת שנכת' התנאי לפני התורף דברי הכל כשר ורבה סבר מחלוקת לאחר התורף אבל לפני התורף דברי הכל פסול. וזראי דלאחר התורף בין לר' זירא ובין לרבה אם נכתב התנאי כשר לר' זירא דברי הכל ולרבה לחכמים שולכה כמותם אעפ"י דלא ליטעי איניש בתורף ונכתו לפני התורף לא רגילי רבנן למיכת' תנאה בנישא ומנמרין דלא למעבר הכי אלא מיהו אם נכתב התנאי בנש לאחר סיומו שלא יחלף נש כשר הוא כשמתקיים התנאי. והמדה השלישית והרביעית שכתבתם שוות ברין בדבר זה והיפה למשחרר מכולן שיכתו התנאי בנש לאחר סיומו קודם עדות העדים וכבר ידעתם שלא ישא המשחרר בת ישראל ולא תנשא המשחררת לישראל עד שימות המשחרר:

והשמר העיב הוא שמר תנאי כתובה.

ותנן בכתובות פ"ה⁽³⁾ אעפ"י שאמרו בתולה נובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף אפי' מאה מנה יוסיף וכו'. ואמרינן בגמ' רצה לכתוב לא קתני אלא רצה להוסיף מסייע ליה לר' איבו איר' נאי דאמ' תנאי כתובה ככתובה נפקא מינה למוכרת ולמוחלת ולמורדת ולפוגמת. ונוסה שמר תנאי כתובה יש מי שכותבו מענין המפורש בשטר אירוסין. ויש נמי שכותבין אותו מענין מה שמפורש בשטר פסיקאחא. ויש נוסחאי דכתבי בהו בהאי לישנא.

יודעים אנו עדים החומי משה עדות ברורה כך היה שבשעה שקידש פלוני בר פלוני למרת פלוניתא בת פלוני והתנו תנאיהם בפנינו אותו בקנין נמור וקבל

(1) גיטין פ"ד מ"ד.

(2) ד' פ"ד ע"ב.

(3) ר' נ"ד ע"ב.

על עצמו פלוני דגן החתן לכתוב לה בכתובתה כסף זווי מאתן דחזו לה מדאורייתא ומוזנה וכסותה וספוקה ומיעל עלה כאורח כל ארעא ועוד קיבל עליו להוסיף לה מדיליה תוספת על עיקר כתובה כך וכך דיגריין ומתנה כך וכך דיגריין וקיבל על עצמו אביה או פלוני אחיה או פלוניא אמה להומין לה בשעת נשואיה בבגדים ותכשיטין ושמושי ערסאי כך וכך דיגריין וכל אותו חצר שיש לה במקום פלוני ולצר פלוני וכל הנותר מהנדוניא להכנים בכיתו של פלוני זה וקבלו על עצמם פלוני זה החתן ופלוני דגן אביה או אחיה או אמה הנאים אלו הנזכרים לעיל באחריות עליהן ועל יורשיהן אחריהן אנב ארבע אמות קרקע כהוגן וכתיקון חכמים מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ורלא כשופסי דשטרי, וקנינא מפלוני דגן החתן לפלוניא ארוסתו מפלוני דגן אביה על כל הנזכר למעלה בקנין שלם וכחבנו ביום פלוני בירח פלוני שנת כך וכך במדינת פלוני כתבנו וחתמנו וכו'. ויש מקומות שנהגו לכתו' תנאי השידוכין.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בר פלוני ופלוני בר פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו להיות בדינו לזכות מהמת ששדכו אנשים בינינו והיה מן השמים ונתקיים המעשה ושדכתי אני פלוני את בתי פלונית לפלוני בן פלוני דגן לתתה לו לאשה ולהזמינה אם יזכוני מן השמים לזמן פלוני לקידושין ולנשואין וקבלתי על עצמי אני פלוני כל זה בקנין גמור ושאתן לו מעכשיו לאותו זמן כך וכך תכשיטין וקרקע פלוני במתנה נמורה עם בתי פלוניא הנזכרת וקנו ממני על כל זה ותנו לו לפלוני חתני ולפלוניא המיועדת להיות בידם לזכות ואם חס ושלום הייתי מעכב אותו עת מלהשלים לו כל הנאים אלו הכתובים לעיל לזמן הנזכר מעכשו הקניתי לו לפלוני זה ארבע אמות קרקע בחצרי ואנבן הרשיתי והשלטתי ומניתי אפטרופוס לנבות ממני ומכל הנמצא לי כל תנאי זה הכתוב לעיל והיא רשאי לקנסני בכך וכך דיגריין ועל הכל להשלים לו התנאי וגם היא רשאי לתת קנס זה הנזכר לכל שליט וסרדיוט נוי שירצה וכל שוחר ושכירות שיתן על סרבנותי הכל היא רשאי לנבות ממני משלם וכמו כן קנינו אנו עדים מפלוני בן פלוני החתן הנזכר ונתננו לו לפלוני חותנו ולפלונית בתו שיהא מוזמן כנזור המקום לזמן פלוני ולקדש ולישא מרת פלונית הנזכרת זו בתו של פלוני זה ולעשות לה או כתובה דאורייתא ותוספת דילה ומתנה לחוד כמתנה המדינה מכנות ישראל הנינות וכשרות והסך של הכתובה והתוספת והמתנה כמתנה כתובות מוהר אחת מקרובותיה המיוחסות והמעולה שבכולן. ואם חס ושלום היה מעכב פלוני זה החתן לי מלהיות מוזמן לזמן זה הנזכר מלהשלים לפלונית זו ולפלוני חותנו תנאי זה לעת הנשואין מעכשו הקניתי לה לפלונית דא מיועדת לי ולפלוני חותני אנב ארבע אמות קרקע בחצרי ואנבן הרשיתי והשלטתי ומניתי אפטרופוס לנבות ממני מכל הנמצא לי תנאם משלם ויהיו רשאי לקנסני בכך וכך דיגריין ולתת הקנס לכל שליט וסרדיוט נוי שירצה ועל הכל אהיה מוזמן להשלים להם תנאם וכל שחר ושכירות שיתנו על סרבנותי יהיו רשאי להוציא ממני בלא שום פסדתם בעולם, והודענו אנו עדים לפלוני בר פלוני ולפלוני בר פלוני החתן כח תנאים אלו שאינן כשאר תנאים דעלמא אלא הם כתנאי כתובה וכשטרי פסיקתא שתנאם חמור מכל שטר תנאי דעלמא כי תנאים אלו נקנין בלא קנין ונקנין באמידה בעלמא ודינם כתנאי בית דין שמקנין דבר שלא בא לעולם וברבר שבא לעולם מה שאין כן בכל התנאין שבעולם וקבלו הם על עצמם ונכנסו על כל זה ברעת מיושבת בלא שום זכר אונס ומודעא בעולם ותנאי זה שריר ומקיים וחוק ובריא כדין כל וכו'. וק' :

אנו עדים מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני חותנו ומפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל מאי רכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ויש מקומות נמי שנוהגין לכתוב שני שמרות מתנאי זה אחר מתנאי החותן לחתן ואותו השמר העומרת ביד החתן. והשנית כותבין בה תנאי החתן לחותן ואותה השמר העומרת ביד החותן. וסערי דוקני נהנו למיכתב בשטרי דוקני בתנאי החותן לחתן הכי. וקנו ממני או וקבלתי על עצמי מעכשו בקנין נמור לתת לו לפלוני חתני אותו עת עם כתי כך וכך דינרין תכשיטין וקרקע פלוני וכו'. ויהא רשאי שיגבה ממני ומן הבאי מכחי בעת המעשה כך וכך דינרין וכו' כי מעכשו הקניתי לו כל מה שקניתי ושעתיד אני לגבות ממני ומיורשי אותו עת תנאי זה ושמר תנאי זה באחריות עלי ועל יורשי וכו'. ואם יש מי שיעלה על לבו לשאול היאך הבן משתעבד בדבר זה לאחר מיתת אביו מפני שהוא טועה בהא דתנן בכתובות פ"ר (שני גזילות¹) הפוסק מעות לחתנו ופשט את הרגל תהא יושבת עד שתלבין ראשה, ואדמון אומי יכולה היא שתאמי' אלו ססקתי לעצמי הייתי יושבת עד שתלבין ראשי עכשו אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פסור. אלמא משמע שאין התנאי מתקיים לאחר מיתת האב, התם בשלא הניח האב עובדן כלל כמה להשלים התנאי אבל היכא שנותר עובדן מן האב מקרקעי או מטלטלי וכו' לו שיגבה התנאי ממנו ומיורשיו למה לא יפרע מעזבונו והלא חמור הוא תנאי שטר פסקתא משאר תנאי דעלמא שאלו נקנין באמירה בעלמא ואיך לא יהיה התנאי קיים ממנו ומיורשיו. ואם לא כתי' לו הכי והניח עובדן אלא ודאי אם כתי' לו הכי תנאו קיים ממנו ומיורשיו כי מעת הקנין נשתעבד לו כל מה שקנה ושעתיד לקנות לתנאו עד שיקיימו, והיה מתנאי דהפוסק מעות לחתנו בשלא הניח האב עובדן כלל כמה לקיים לחתן את תנאו.

והשמר השלשה ושבעים הוא שמר תנאי העושה דבר על הגמ

בשעת גירושין.

וצריך דבר זה לעיין היאך עושין הגמ והתנאי וכמו שפירשנו לעיל בתנאי עכד כי דבר זה ברור הוא שאשה אין מתגרשת אלא בגט כריתות ואם היה התנאי כחזי בתוך הגט לא יהא קרוי גט כריתות מפני שיש לו לבעל זכות בחובו הילכך צריך לכתוב הגט ספר כריתות לגמרי בלא שום שיוור בעולם שיהא כתי' בתוך הגט ומסורו לה בפני שנים או אפי' מסרו לה שלא בפני עדים והיא והוא מודים התנאי ומצווים לעדים לכותבו ולחותמו הרי התנאי קיים וכשמוסר לה הגט לאשתו אומי' לה הרי את מגורשת בגט זה כדת משה וישראל אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ואם באתי בתוך שנים עשר חדש אלו הרי גט זה בסל מעיקרו מעכשו, וכן כל תנאי נמי שהוא מחנה עמה הרי היא מתנה כשעת נתינת הגט בזה הלשון שכתבנו אבל לכתוב הגט בתוך התנאי אין ראוי לעשות לו כלל. ונשאל נמי הגאון² ר' יצחק בהאי עניינא, ואלו חורף דבריו ושאלת מי שאמי' לאשתו הרי זה גיטך מעכשו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש היאך כחו יפה שיתננו לה בפני עירי מסירה וישאר תחת ידה או ימסור אותו לשליש עם התנאי משום שראיתי גאון זיל שאומר

¹ שני דיוני גזילות והיא פ"ג מ"ה ד' ק"ח וק"ט.

² תשו' הרי"ף סי' ל"ב. ושון בלשון שם ופ"ה. גם בתשו' הגאונים שהו"ל הרא"א הרכיב סי' קנ"ח וקנ"ט עמוד 800 אך השאלה לא נמצאה שם.

מוטב שימסור אותו לה כדי שלא יוכל לבטלו שאם נתנו לשליש יכול הוא לבטלו. ויש לחוש נמי שאם יתננו לה הוציא אותו האישי¹) בתוך הזמן ויתקיים בחותמו ותנשא בו ויהיה הוולד ממור, ולכך הוצרכנו להכרעת רבינו. וכן אם יתננו לה בפני עידי מסירה ימסור התנאי לשליש או ישאר אצל הבעל או יכתוב התנאי באחורי הגט, ואם בא הבעל בתוך הזמן צריך קידושין לרוחא דמילתא או לא. תשובה זה שאמי הנאון ז"ל מוטב שימסור אותו²) להסמך עליו שהוא האמת שהאומי מעכשו ומסרו לה אינו יכול לבטלו ואם מסרו לשליש יכול הוא לבטלו ותשאר עגונה, ואין לחוש שמא תנשא בו בתוך הזמן דלא חציפא כולי האי ועור שיש לה בדבר הפסד גדול שתצא מזה ומוה ואין לה כתובה לא על זה ולא על זה והולד מזה ומוה³) דומיא דמה שאמר⁴) מלוה נופיה לא שביק סבר⁵) רבנן ומפסרו לי ומוטב שישאר התנאי אצל הבעל שאם תנשא בתוך הזמן יערער בו אבל אין רשאי לכתו' התנאי בנט עצמו כחתתו או באחוריו משום שאם כתבו בנט הייא ליה לבעל זכות בנוויה דנט ואיכ הוא אין זה כריתות ואם בא הבעל בתוך הזמן אינו צריך קידושין לפי שלא נתגרשה ממנו שהנט בטל בכאו ואפי' ריה נט אין בו וזהו שאמרו אפי' נתנו התנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה⁶) ובתנאי הגט בעינן שיהא תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ותנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר ותנאי שאי איפשר לקיימו עיי' שלית. וזה נוסח תנאי הנעשה על הגט בשעת הגירושין.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה כך היה בפנינו שנירש פלוני בן פלוני את פלונית בת פלונית אשתו בנט גירושין שהיה כתוב כראוי וכהוגן ומסרו לה בפנינו בעת הגירושין על תנאי שתמתין אותו עד שנים עשר חדש וכך אמ' לה בפנינו פלוני זה לאשתו פלונית כשמסר לה הגט הרי זה נישך על תנאי זה ואם חס ושלום לא באתי בתוך שנים עשר חדש אלו ואתעכב מלחזור אליך וישלמו הישנים עשר חדש הרי זה נט נמור והרי את פטורה מעכשו ועד אותו זמן בנט זה ואם באתי בתוך שנים עשר חדש אלו ואחזור אליך לא יהא נט זה נט כי מעכשו הוא בטל בתנאי זה אם אבוא בתוך זמן זה הנזכר ועל תנאי זה מסר לה בפנינו גיטה והיא קבלה עליה התנאי זה ועל דעת כך קבלה גיטה ולפי שלא היה ראוי לכתוב תנאי זה בתוך הגט כתבנו תנאי זה שנעשה בעת הגירושין שיעמוד ביד הבעל ותנאי זה שריר ומקיים וראוי וחזק ככל שטרי תנאי ראויין דגהינין בישראל כרת וכראוי והרי הוא כתנאי בני גר וכני ראובן אם יעברו ואם לא יעברו וכשאר כל חומרין והעמדתו עצמי על תנאי זה ועל צווי זה ועל דעת ותנאי זה צויתי לכתוב הגט ומסרתי לאשתי פלונית שתהא מותרת מעכשו ולאחר תנאי קיום זה ומה שהעידונו פלוני זה ופלונית אשתו על עצמם כתבנו בשנה פלונית ביום פלוני ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות. והכל שריר וקיים.

(1) צ"ל: הוציא אותו האשה.

(2) צ"ל: לה אותו הגט.

(3) צ"ל: והולד ממור.

(4) בבא מציעא דף י"ז.

(5) יש להוסיף: שמעי בני. ובתשו' הרי"ף: שמעי אינשי. אכנס בהלכו' הרי"ף: שמעי כי רבנן.

(6) מכאן ואילך לא נמצא בתשו' הרי"ף ולא בתשובות הגאונים הנ"ל ואולי הוסיף זאת

הרי נשלמו אלו ע"ג שמרות בחוקי הממונות מירשנו לפי כחנו ולעניות דעתנו, נשתתירו עשר שמרות אחרות שהן מן הזקנים והחכמים שכותבין על מי שרואין לעשות בו אחת מהן. והן:

כתב מינוי. כתב עבורי. כתב תקנתא. כתב מסמך. כתב ענייני. כתב פתקא. כתב האריה. כתב חזקה. כתב שריאתא. כתב שליחותא.

וכתב מינוי הוא בזמן שנוערין הישיבה כולה להושיב עליהם ראש ישיבה או שנשכמים הקהל כולו למנות עליהם ראש או זקן או דיין או נשיא וכותבין כולם וחוחמין ועושין כתב מינוי לאותו הראש היאך מינוהו עליהם ושיהיו נשמעין אליו ושיהא הכתב ההוא לאותו הראש לראיה ולזכות והוא הקרוי שמר מינוי. ולא הוצרכנו לכתו נוסח עשר שמרות אלו כדי שלא להאריך בדבר כי עושים הזקנים לשון כל אחת ואחת מהן על פי מה שנשכמים ביניהם אם רצו לנדור ולהחמיר בדבר מחמירין ואם רצו להקל מקילין, ובשמר שלישי מחכורנו זה שהוא שמר אפטרופסות תמצא הרין נוסחא. ונרסינן בפר' השותפין¹) בענין עובדא דרב סביומי אימנו רבנן לאותוביה לרב אחא מדפתי ברישא כי אחא שדר זוגא דרבנן לאמלוכי ביה עכבינהו שדר זוגא דרבנן אחריני עכבינהו נביה כרמלו ביה עשרה מליך ובסביומי²) וכו'. ונרסינן בסנהדרין ירושלמי בפי' דמדרי³) אלעזר והיתה ידו על הנביאים שוא⁴) והקוסמים

כוב בסוד עמי לא יהיו, זהו העבור, ובכתב בני ישראל לא יכתבו זה המינוי. ואל ארמת ישראל לא יבואו זה ארץ ישראל. ר' אלעזר כד הוה סליק להכא אמ' הא גבי חדא, ואית דגרסי הא פלטו לי מחרא כד מטניה⁵) אמ' הא גבי תרתי כד דעייל לעיבורא אמ' הא גבי תלת, וכתב השנית הוא כתב עיבורית והוא כגון שמעבירין לשליח ציבור או לטבח או לסופר שנמצא בו דבר שאינו הנון או אפי' לדיין הס ושלוס כגון דסנו שומעניה או כגון ששנה ושילש בעון ונמנו ביה רבנן לעבוריה וכתבו עליה כתב עבורי היאך העבירוהו מאותה שררה ואותה גדולה שמינוהו בה קודם לכן ושלא ישוב אליה עוד וכותבי' אותה כתב עבורי וחוחמין עליה ראשי הקהל או ראשי המדרש על פי התנאי שמתנין ביניהן ושראו לעשות כדאמרין בענין ההוא שבחא⁶) דלא סר סכיניה קמי חכם עברוהו ושמתוהו, ונרסינן בפר' ואלו מנלחין⁷) אמ' רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מגדין אותו מפני חלול השם אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך. חזר וסרח מגדין אותו בפרהסיא דכתי' וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כסוה כלילה, ונרסינן בסנהדרין ירושלמי בפר' כהן גדול⁸) אמ' ר' אלעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו. א"ר מונא כתי' כי נזר שטח משחת אלהיו עליו אני י"י כביכול מה אני

¹ בבא בתרא ד' י"ב ע"ב.

² רב סביומי.

³ צ"ל: דמר ר'.
⁴ החוזים שוא יחוקאל י"ג, ט.

⁵ מינויניה.

⁶ חולין ד' י"ג.

⁷ מועד קטן ד' י"ז.

⁸ גם הוריות פ"ג.